

БЪЛГАРИТЕ В СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРИЕ

ИЗСЛЕДВАНИЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМ ОСМИ

ЛИЧНИТЕ ИМЕНА НА БЕСАРАБСКИТЕ БЪЛГАРИ – ДИНАМИКА, ТЕНДЕНЦИИ, ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ

(по материали от с. Лошчиновка, Одеска област - Украйна)

Райна Манджукова, Наталия Бурлакова-Герги

Интересът към имената на българите в с. Лошчиновка, Бесарабия (днес селото е в Измаилски район, Одеска област, Украйна) е предизвикан от редица причини. Преобладаващата част от жителите на селото, както и от населението на региона, са българи. Те са запазили в продължение на близо две столетия българския език, българските традиции и обичаи. Наред с това дългогодишните социални и езикови контакти на българското население с румънци (през периодите 1856 – 1878 г. и 1918 – 1944 г.), а после с руснаци е оказало значително влияние върху езиковата ситуация. Днешните българи в селото са носители както на типично български традиции, така и на заето от другите етнически групи обичаи и вкусове в назоваването.

Развитието на новите информационни технологии, все по-големите количества усвояема информация допринася за модернизирани на вкусовете на населението. Това са фактори, които до голяма степен определят предпочитанията към едни или други лични имена.

Антропологичната норма в селото е по-специфична отколкото, да кажем, в някой голям град. Обществото, неговото мнение все още са силен коректив на поведението, затова предпочитанията на родителите са до голяма степен съобразени с обичаите и традициите.

Другата причина за появата на настоящото изследване е обстоятелството, че сред многобройните изследвания на българските диалекти в Бесарабия антропонимично изобщо не е правено. Анализът на антропонимите, използвани за назоваване на последните три поколения в селото, би очертал основните процеси, които характеризират антропонимичната норма.

Въпросът, какви имена даваме на децата си, е и обществено значим, защото имената са и своеобразен символ на духовните традиции, и ценности, които всеки народ трябва да съхранява. А това в много по-голяма степен важи за българите в Бесарабия (както и въобще в чужбина!), откъснати по волята на съдбата от своята историческа родина и от естествената си среда.

Необходимостта от такова сравнение е обусловено от една много важна разлика в правните възможности за именуване, които дават държавите България и Украйна. Както е известно в България (поне от 10-15 години насам) един родител може да назове детето си както пожелае, като името ще бъде вписано в удостоверението за раждане по начина, по който решат родителите. Това, разбира се, понякога води до курioзни, а и направо конфузни случаи, но в същото време обяснява наличието в българската именна система на антропоними като Сталин, Тракторина, Муравей и мн.др. Но също така именно този начин на назоваване дава възможност имена като Мария, Маша и Мими; Николай, Никола, Кольо и Колю, Димитър, Димо и Митко да съществуват и съответно да бъдат разглеждани от изследователите като отделни антропонимични единици. Не е така в Украйна, наследила правните "традиции" спрямо имената на своите граждани от бившия Съветски съюз. Там и до днес съществува понятието "полное имя". Т. е. в документите лицето може да бъде записано само по един-единствен начин, който е определен за официален – Мария, Николай, Дмитрий и т. н. Никакви производни от това име не се признават за официални. Ето защо интерес за изследователите представляват два аспекта на сравнение:

- "официалните" имената на българите от с. Лошчиновка и съответствията им в българската именна система;

- имената на българите, битувачи в селото с "официалните" им варианти в двете страни.

Резултатите от сравнение между *"официалните" имена на българите от с. Лошчиновка и съответствията им в българската именна система* позволяват мъжките и женските антропоними да бъдат разпределени в няколко групи:

1. Имената, които са напълно (и фонетически и ортографически) еднакви. Например Елена – Елена, Лидия – Лидия, Полина – Полина, Николай – Николай, Михаил – Михаил, Руслан – Руслан, Андрей – Андрей и мн.др

2. Имена, различията в написването и произнасянето на които са обосновани с различия в граматиката или историческото развитие на двата езика:

- окончанията ИЙ (рус.) и И (бълг.). Напр. Евгений – Евгени, Анатолий – Анатоли, Валерий – Валери, Юрий – Юри и мн. др.;

- трансформацията на гръцкия знак θ в буквата Φ в руския и Γ в българския език. От тук е разликата в имената като Афанаси и Атанас, Фьодор и Тодор и др.;

- други особености в ортографията на двата езика правят възможни дребните различия в изписването и произнасянето на имената като Александр и Александър, Пьотр и Петър, Дмитрий и Димитър, Семьон и Симеон и др.

Съществена особеност е, че тези различия са характерни само за мъжките личните имена. Освен това, важно е да подчертаем, че със или без разлики, *това на практика, са едни и същи имена.*

3. Антропоними, съответстващи на имената на българите от селото, които в България или не се срещат изобщо, а ако се срещат, то това са или имена на чужденци или появили се под влияние на чуждия (най-често) руския език. Примерите тук са много – мъжки: Артjom, Вадим, Игор, Леонид и др. женски: Альона, Ксения, Клавдия, Оксана, Арина, Алина и мн.др. Характерното за този род двойки имена е, че женските антропоними от тази група са многократно повече.

Значително по-интересни са резултатите от сравнението на имената, битувачи в селото с "официалните" им варианти в двете страни, тъй като сред формите, в които битува едно или друго име в общността, понякога се срещат уникални образци. Важно е обаче доколко начините, по които се създават вариациите на личните имена в с. Лошчиновка, могат да бъдат класифицирани и обобщени. Наличният материал дава възможност вариантите на имената да бъдат класирани на няколко групи:

1. *Официалната форма съвпада с употребяваната.*

- Преди всичко това са руските имена, които са придобили гражданственост в непокъснат вид, т.е. така, както се пишат. Такива са мъжките имена Артjom, Руслан, Денис, и мн.др. и женските Алина, Кристина, Карина, Инга, Оксана и др. Смятаме, че тези имена още нямат създадени от обществото съкратени или адаптирани варианти, тъй като в именната система на селото са сравнително отскоро – техни носители са представители на най-младото поколение жители на селото.

- Другата група имена, които не се променят, са другата крайност – останалите малко традиционни български имена като мъжките Трифон, Нестор и Кирил и женските Яна и Неда. Но те наистина са много малко в изследваната общност.

2. *Производните на името са фонетически адаптирани към руската правоговорна норма.* Примери за такъв тип трансформации на имената

изобилстват най-вече сред женските имена: Олга – Оля, Лидия – Лида, Светлана – Света, Виктория – Вика или Вита, Людмила – Люда или Люся, Маргарита – Рита и мн. др. При мъжете така преобразуваните имена са значително по-малко, но са достатъчно, за да имаме основание да ги обособим като група: Роман – Рома, Владислав – Владик, Станислав – Стас, Геннадий – Гена и др.

3. *Производните от името са фонетически адаптирани към българската правоговорна норма.* Със съжаление трябва да констатираме, че тези имена, които битуват само и единствено в българските си варианти, са много малко в селото: Афанасий – Таньо, Ананий – Нанко, Божидар – Дарчо, Леонид – Лъоню и др., а сред женските Богдана – Данка, Василиса – Василка, Феодора – Тодора и др. Това още веднъж доказва две неща: първо, че интерференцията, като една от проявите на българско-руския билингвизъм в този регион, се отразява не само върху промените в речта на хората от този край, и, второ, че в една такава общност пазители на традицията са мъжете, докато жените са носителки на новото, модерното.

4. *Съществуват и активно се използват и двата варианта адаптация.* Такива се мъжките имена Валерий – Валеро и Валера; Владимир – Володю и Вова, Борис – Борю и Боря, Анатолий – Толю и Толик, Вячеслав – Славчо – Славик (Слава) и мн.др. Като примери за женски могат да бъдат посочени имената Евгения – Джена и Жена, Евдокия – Дочка (Дона) и Дуся, Мелания – Милана (Миля) и Маня и др

5. *Освен двата адаптирани варианта е създадена и нова, уникална по своята същност антропонимична единица.* Така от името Александър, освен вариантите Сашо и Саша е образуван и антропоним Сандю, от Фьодор – освен Федю и Федя – Тотю, от Павел – освен Павлю и Павлик – Павлуш и т.н. Сред женските като примери могат да бъдат посочени имената, образувани от най-разпространеното име Мария (освен Маруся, Муся и Маша в селото са разпространени още два варианта – Манка и Мица). Разбира се, тези форми са много малко. За сметка на това те са наистина уникални, тъй като обикновено се създават и битуват в конкретно населено място и не се срещат в друго.

6. *Използва се името от българската именна система плюс двата фонетично адаптирани варианта.* Петър, Петю и Петя; Васил, Васю и Вася; Димитър, Митю и Дима и др.; Ирина, Иринка и Ира; Ана, Анче и Аня. И тези имена са много малко на фона на общата картина.

7. *Използва се името, идентично с това от българската именна система плюс руска адаптация.* Костадин и Костя (по паспорт –

Константин), Илия и Илюпу (по паспорт – Иля), Елена и Лена, Катерина и Катя (по паспорт – Екатерина), и др.

8. *Използва се "официалното" име (по паспорт) плюс руска адаптация.* Сергей и Серьожа, Степан и Стъпа, Максим и Макс, Игорь и Гоша, а за женските Лариса и Лора, Тамара и Тома и др. Не без задоволство констатираме, че тези случаи в изследваното село са най-малко.

Бихме искали да обърнем специално внимание на т.4. - имената, навлезли в именната система на селото както с българските, така и с руските варианти на адаптация. Владимир – Володю и Вова, Борис – Борю и Боря, Евгения – Джена и Жена, Евдокия – Дочка (Дона) и Дуся, Мелания – Милана (Миля) и Маня. Както се вижда, това са доста разпространени както в България, така и в руската именна система имена. Възниква обаче въпросът в кои случаи определен човек се именува в селото с "българския" вариант на името, а кога – с "руския". На този въпрос не би могъл да намери отговор нито един външен изследовател. Само човек, роден и израсъл в тази среда, би могъл да го направи. Интересното е, че самите ние, родени и израснали никога преди не сме си задавали този въпрос. Просто сме знаели, че това е Витю Чапоя, това – Юру Рибата, онова е Толика на кръсница, а това Гената Попчика и т.н. Но в процеса на работа това изплува като интересен проблем и за да го разрешим се наложи да анализираме име по име, човек по човек. Отговорът се оказва изключително прост: по този начин – като произнасят името на човека "на руски" или "на български" – селото, общността, колективното мнение маркират съответния носител на името като "свой" или "чужд". Какво означава това? Кои са "чуждите"? Преди всичко това са, разбира се, жителите на селото, на които единият от възходящите не е българин, при това не е задължително руснак. Може да си израсъл в селото, да говориш чудесно български, но майка ти да е молдованка – всички ще ти казват Мишата или Сашата. Наред с това има многобройни примери, когато дете на двама българи, на което вкъщи му е говорено на руски (това, за съжаление не е рядко явление сред бесарабските българи, най-често това са деца на учители), завинаги получава "руския" вариант на името: Серьожата на Прасковья Василевна, Лъошата Петела и т.н. Смятаме, че общественото мнение (вероятно дори без да го осъзнава!) е много чувствително по отношение на националното самосъзнание.

Един от най-интересните изводи бе направен в хода на изследване на езиковите особености на имената на българите в с. Лошчиновка. За изходен материал на тази част от изследването бяха използвани имената в тези им варианти, в които битуват в общността. Уникалното в именната система на бесарабските българи като цяло (не само на тази на Лошчиновка)

е това, че *личните антропоними се членуват*. При това не само когато са в умалителна форма (Колето, Ванчето, Ленчето и др.) Така например, наред с “Колю отиде на училище” може да чуете “Колята отиде в магазина”, “Валеру ми се обади” и “Валерата отдавна не ми се е обаждал”, “Сашу много ми помага” и “Сашата е много добро момче” и мн. др. Руските варианти в тези двойки винаги се членуват.

Имената на българите в Бесарабия са все още неизследвани от българската наука. Тази публикация представлява една малка част от изследване, чиято цел е, ако не да направи първите крачки в тази посока, то поне да се предизвика интересът на българските учени към проблема. Искани се да смятаме, че полагаме първия камък. Важното е да има втори, трети...

Защото личното име на човека не е само своеобразен код към неговия вътрешен свят, но е и символ на непреходни духовни ценности, на народопсихологията и естетическия вкус, на съзнанието за приобщеност към българските национални традиции. А тези традиции са живи и имат стойност не само в политическите граници на съвременна България, защото съществува и тъй наречената Световна България, която се разпростира до там, докдето звучи българска реч, където се пеят български песни, където децата се кръщават с български имена...

Поради новите национални и политически приоритети на съвременна Украйна, съществува реална опасност една голяма общност българи извън границите на страната да загубят част от българската си идентичност, като загубят хубавите си, звучни български имена. Дълг е на българската наука да се противопостави на това.